

Zvonko Juras

ZNAČAJ FIZIČKE KULTURE U PROCESU REHABILITACIJE OSOBA OŠTEĆENOG SLUHA S ASPEKTA DEFEKTOLOGA-SURDOLOGA

Rad je bio prikazan na Jugoslavenskom simpoziju (sa međunarodnim učešćem) »Sport i rekreacija u psihofizičkoj rehabilitaciji invalida« (Beograd 8–10. XI 1971.)

Kompleksna rehabilitacija osoba oštećenog sluha ima u svom cilju predviđen pozitivan harmoničan razvoj čitave ličnosti za što uspješnije socijalno adaptiranje. U tom složenom procesu fizički odgoj zauzima izvanredno značajno mjesto.

Ovdje će biti govora o gluhoonijemim, odnosno praktički gluhim osobama, koje imaju oštećenje sluha od rođenja, ili su pak stekle taj nedostatak do prve godine života. Dakle, te osobe nisu nikada imale spoznaju auditivnog doživljavanja i spontano nisu stekle oralni glasovni govor.

U bazu našeg cjelovitog mentalnog zdravlja, u najširem smislu riječi, neosporno spada i naše fizičko-tjelesno zdravlje. Koliko je somatsko zdravlje poremećeno, a to iskazuje deficijencija slušnog doživljavanja, tada sigurno postoji mogućnost za specifični razvoj takvih osoba. Njima je nužna stručna pomoć u formi kompleksnog reahabilitacijskog tretmana, a u tom procesu upravo fizički odgoj igra vrlo značajnu ulogu.

Neke posljedice gluhoće

Negativne posljedice gluhoće mogu se zamijetiti kod gluhih ljudi na somatskom, mentalnom i socijalnom planu njihova doživljavanja. Dakako da su one zavisne od samog oštećenja sluha, kao i od dobi, kada je u životnom razvoju došlo do toga.

Nas u konkretnom slučaju najviše interesiraju negativne posljedice gluhoće koje se manifestiraju na somatskom, odnosno psihomotornom planu doživljavanja gluhih osoba. Razumljivo je da u cjelovitoj ličnosti nije moguće strogo odijeliti ove posljedice u odnosu na ostale planove doživljavanja, ali ćemo iz specifičnih razloga to ipak sebi dopustiti.

Dugogodišnja sistematska zapažanja i empirijska istraživanja većeg broja (N = 240) gluhe djece, od rođenja do njihove sedme godine života, u odnosu na konstatiranje nekih određenih odstupanja u njihovu razvoju upućuju nas na slijedeće.

Zasada nema dovoljno egzaktnih dokaza o direktnim somatskim devijacijama kod gluhe djece, čiji bi uzrok bio neposredno vezan uz defekt sluha. Ipak je značajno da su pronađene tjelesne i motorne devijacije bile iskazane u većem postotku slučajeva kod ove djece, nego kod njihovih vršnjaka s in-

taktnim sluhom (kontrolna skupina — N = 250). Naročito su bile iskazane negativne posljedice na planu razvoja statističke stabilnosti, motorike i senzomotorne kulture gluhe djece.

Konstatirali smo da su se gluhonijema djeca iz grupe naših opažanika u 20% slučajeva kasnije osovala na noge i da su u prosjeku kasnije prohodala. Zakašnjenje je evidentirano u vremenskom intervalu od dva do šest mjeseci života. Zanimljivo je, da se je kod većeg broja ove djece kasnije konstatirala statička nestabilnost, kao posljedica disfunkcije vestibularnog organa. Gotovo kod 80% ove statički nestabilne djece bio je preboljeli meningitis uzrok nastupu oštećenja sluha u životnom periodu između šest i dvanaset mjeseci života. Također je značajna činjenica, da se je za 10 do 15%, ovisno o životnoj dobi, pronašlo više djece s izrazito ravnim stopalima, nego kod njihovih vršnjaka zdravog sluha. Neki autori spominju odstupanja kod gluhe djece u odnosu na razvitak vitalnog kapaciteta prsnog koša, ali mi to kod naše opservirane populacije nismo mogli konstatirati kao signifikantno odstupanje. Još je vrijedno spomena, da smo u našoj grupi djece pronašli 5 do 8% više izričito lijevoruke gluhe djece, nego što je to bilo pronađeno u kontrolnoj grupi njihovih vršnjaka.

Pravi uzroci tome svemu su još uvijek vrlo diskutabilni, ali su spomenute činjenice bile evidentne kao značajna odstupanja u populaciji gluhe djece.

Daleko su bila izrazitija odstupanja na planu razvoja psihomotorike. Naša istraživanja bila su usmjerena u pravcu ispitivanja razvoja makro i mikro motorike gluhe djece od prve do sedme godine života. Rezultati su ukazivali evidentna kvalitativna odstupanja u korist vršnjaka intaknog sluha. Posve razumljivo, da razlog tome nije moguće pripisati jedino oštećenju sluha i eventualno vestibularnog aparata, već u najviše slučajeva, nedovoljnoj motornoj mobilizaciji te djece, a posebno one iz velegradova. Radi bojazni roditelja, da se njihovoj gluhoj djeci nešto ne dogodi, oni su ih više imobilizirali i vezali za život u sobi, a to ih nije dovoljno stimuliralo za brži motorni razvoj.

Ova tvrdnja je u više slučajeva provjerena. Tako se kod seoske gluhe djece nisu u cjelini populacije našla značajnija odstupanja. Također smo kod kasnijeg sistematskog stimuliranja motornog razvoja gradske gluhe djece, mogli uspjeti u relativno kraćem vremenskom intervalu prilično poboljšati i nadoknaditi zaostali psihomotorni razvoj gluhe djece. Štaviše, ako se uz značajku pažnju roditelja gluho dijete stalno stimuliralo u motornom razvoju, a da kod njega nije bilo i nekih drugih nedostataka, tada u većini slučajeva nije bilo gotovo nikakvih značajnijih odstupanja na tom planu razvoja u usporedbi s čujućim vršnjacima djeteta.

Bržem psihomotornom razvoju gluhe djece izrazito je pogodovalo razvijanje vještine plutanja i plivanja još u najranijoj mladosti prije faze prohodavanja, a kasnije vožnja na biciklu, koturaljkama i sklizaljkama. Uopće, što je intenzivnije bilo slobodno spontano kretanje gluhog djeteta na svježem znaku, suncu, na tlu i u vodi, to je adekvatniji bio njegov psihomotorni razvoj.

Zadaci fizičkog odgoja u sklopu rehabilitacije djece i omladine s poremećajima sluha

Fizički odgoj u procesu rehabilitacije predškolskih, osnovnoškolskih i stručnoškolskih rehabilitanata s poremećajima sluha, sastavni je dio cjelokupnog surdopedagoškog procesa. Njegovi neposredni zadaci su tjelesne-biološke, odnosno higijenske naravi. Dakako, oni su dopunjeni i kao obrazovni, estetski, moralni i rekreativni zadaci.

Zadaci tjelesno-biološke, higijenske i korektivne naravi najviše su namijenjeni u predškolskom periodu rehabilitaciji djece s poremećajima sluha. Upravo u roditeljskom domu treba osigurati adekvatne higijenske uvjete za zdrav tjelesni razvoj gluhog djeteta. U predškolskom periodu razvoja ove djece, potrebno je specifično stimulirati razvoj psihomotorike, odnosno senzomotorne kulture. Glavni oblik aktivnosti za postizavanje tog cilja sigurno je dječja igra. Ona se treba pretežno odvijati na svježem zraku, suncu, otvorenim prostorima i u vodi.

Potrebno je znalački potpomagati osnovne biološke procese, kao što je biološki rast, opći tjelesni razvoj djeteta i jačanje njegove zdravstvene otpornosti. Posredstvom intenzivnijeg kretanja djeteta, dinamizira se njegovo dišanje, krvotok i živčani sistem, a to sve povoljno djeluje na podizanje dječje opće tjelesne kondicije. Gluho dijete očekuju posebni fizički i intelektualni naponi tokom rehabilitacijskog procesa i ono im treba biti fizički i psihički doraslo. Također je posebno pitanje primjena korektivne gimnastike kod znatnog broja ove djece. Poželjno je da sva gluha djeca budu obuhvaćena adekvatnom ritmikom, kao posebnim obaveznim oblikom njihova fizičkog odgoja.

Predškolski period ove djece treba biti što bolje iskorišten u svestranijoj pripremi za nastavak njihova osnovnoškolskog procesa.

Fizički odgoj u osnovnoškolskom periodu razvoja gluhih učenika

Osnovna škola zauzima dominantan položaj u odgojno-obrazovnom rehabilitacijskom procesu gluhih učenika, a fizički odgoj je integralna i obavezna disciplina u tom cjelovitom postupku. U interesu jedinstva specijalnog surdopedagoškog utjecaja na gluhe učenike treba istaknuti da se uspjeh u ovoj fazi rehabilitacije ne određuje samo prema demutizacionim i obrazovnim rezultatima, već i prema odgojnim rezultatima u cjelini.

Fizički odgoj u školama za gluhu djecu provodi se uglavnom u dva oblika: kao obavezna nastavna disciplina i kao slobodne aktivnosti gluhih učenika. Oba vida trebaju se odvijati plansko pedagoški, didaktički usmjereno i sigurno metodički organizirano. Preko izvođenja fizičkog odgoja teži se k zdravstvenoj i radnoj otpornosti učenika, razvijanju snage, spretnosti, brzine i izdržljivosti učenika. Fizički odgoj se kod gluhih učenika izvodi stupnjevito u odnosu na uzrast i spol. Nastavni program fizičkog odgoja se izričito ne diferencira od programa u redovnim osnovnim školama. I u specijalnim školama za gluhe učenike program fizičkog odgoja sadrži osnovne vježbe oblikovanja tijela, fiksacije statičke stabilnosti, oplemenjivanje pokreta i kretanja, trčanje, skokove, bacanje, puzanje, penjanje, dizanje i nošenje, vježbe na spravama, igre, plesove, plivanje, sport, izlete i logorovanje u prirodi. Kao specifičnost programa fizičkog odgoja gluhih učenika mogla bi se istaći naglašenost u provođenju adekvatne korektivne gimnastike kod većeg broja učenika, a naročito ritmike kod mlađe osnovnoškolske gluhe djece.

U formi slobodnih aktivnosti fizički se odgoj realizira preko sportskih igara (nogomet, rukomet, košarka, odbojka, stolni tenis, tenis i dr.), izleta i logorovanja kao rekreacione aktivnosti.

Da bi škola za gluhe učenike zaista mogla ostvariti predviđen program fizičkog odgoja, neminovno joj je potrebno osigurati nužne uvjete za uspješno provođenje tog zadatka. Potrebni su slobodni i natkriveni sportski prostori, nužni rekviziti i stručna instruktaza. Poželjno je osigurati poseban školski trakt za izvođenje fizičkog odgoja s gluhom djecom.

Fizički odgoj u srednjim stručnim školama za gluhe učenike u privredi

Shodno provođenju fizičkog odgoja u redovnim školama drugog stupnja, ova se disciplina provodi i u srednjim stručnim školama za gluhe učenike u privredi. Za njih je od izvanredne vrijednosti, da se ova disciplina realizira gotovo svakodnevno u formi slobodnih aktivnosti. Svaki pojedinac se uključuje prema svom osobnom interesu u pojedine sportske igre (nogomet, košarka, rukomet, itd.), ali se ova disciplina nalazi u sklopu nastavnog plana, zastupljena sa određenim brojem sati u radnom tjednu. U ovom životnom periodu motivira se omladina za samoinicijativni izbor određene sportske grane (atletika, plivanje, nogomet, itd.). Često se upravo ovim putem realizira integriranje gluhe omladine u sredinu čujućih vršnjaka, ili pak direktnim takmičenjima garnitura gluhih takmičara sa čujućim omladinskim momčadima. Tako je poželjno ovaj vid rada intenzivno gajiti iz socijalno rehabilitacijskih motiva, jer se na tom planu često polučuju dobri rezultati integracije gluhih u čujuću sredinu, kao i u odnosu na njihovu socijalnu afirmaciju.

Posebna je pogodnost za gluhu omladinu što se može s punim pravom redovnog učesnika učlaniti u sportska društva gluhih i preko njih može učestvovati u odgovarajućim sportskim takmičenjima (sportske igre — takmičenja gluhih grada, republike, federacije, međudržavna takmičenja i svjetske igre gluhih).

Fizički odgoj u srednjim stručnim školama gluhih učenika ima za cilj stvaranje uvjeta za stjecanje visoke radne sposobnosti gluhe omladine na radnim mjestima, a da joj pruži i zadovoljstvo u sportskom izživljavanju. On također treba biti i intenzivno korektivno sredstvo eventualno mogućih profesionalnih somatskih devijacija. Fizička kultura mora postati nužno svojstvo radne gluhe omladine, kako za stjecanje dobrog zdravlja i dobre radne kondicije, tako i sredstvo za aktivnu rekreaciju i životno zadovoljstvo.

Dakako, fizički odgoj gluhe djece i omladine ima i svoj obrazovni, estetski moralni zadatak. Uz stjecanje znanja, nužno je i formiranje određenih vještina, koje se mogu uspješnije oformiti kod čovjeka, ako je putem pravilnog fizičkog odgoja svestrano fizički spreman za taj zadatak. Poznato je, da se uz usavršavanje — oplemenjivanje — psihomotorike, neminovno razvija i ostala psihična aktivnost, jer nema posve izolirane motorne aktivnosti.

Zadatak estetskog odgoja putem fizičkog odgoja kod gluhih manifestira se u razvijanju smisla za skladni razvoj tijela, u oplemenjivanju pokreta, ritmičnosti, gracioznosti i elastičnosti čitavog tijela. Prema tome se tim putem doprinosi kompleksnom estetskom odgoju gluhe omladine. Posebno je moguće naglašavati zadatak fizičkog odgoja gluhe omladine u razvijanju interesa za folklorne i građanske plesove. U njihovu izvođenju gluha omladina može direktno doživljavati estetski užitek. To isto vrijedi i kod izvođenja sastava umjetničke gimnastike, umjetničkog klizanja i plesova na katuraljkama.

U domenu fizičkog odgoja spada i oplemenjivanje cjelokupne ličnosti gluhe omladine nužnim moralnim kvalitetama. To se razvija u međudodnosu s takmičarima na direktan i konkretan način. Upravo takvi vidovi međuljudskih odnosa na sportskim borilištima dozvoljavaju odgajateljima gluhe omladine, da je primjerno upućuju u osnovne moralne norme plemenitog borbeneog vladanja. Tako se direktno razvija pozitivan društveno moralan lik mladih gluhih ljudi.

Za izvođenje nastave fizičkog odgoja u školama za gluhu djecu i omladinu potreban je i adekvatno osposobljen defektološki-surdološki sportsko-pedagoški stručni kadar. Nažalost s tako formiranim kadrovima zasada gotovo ne raspo-

lažemo. Iako u većini slučajeva u osnovnim i stručnim školama za gluhu djecu i omladinu nastavu fizičkog odgoja izvode kvalificirani nastavnici ili profesori fizičkog odgoja, njima nedostaje nužno defektološko-surdološko poznavanje gluhih učenika, kao i mnogih specifičnosti za uspješno provođenje fizičkog odgoja s ovom populacijom. Za rješavanje ovog ključnog pitanja potrebno je direktno surađivanje između nadležnih kadrovskih visokoškolskih ustanova. Samo tako bi se mogli osposobiti potrebni defektološko-surdološki sportski pedagozi.

Rekreativni zadaci fizičke kulture kod gluhih osoba zrele životne dobi

Ako je gluha omladina bila sistematski usmjeravana tokom svog osnovnoškolskog i stručnoškolskog tretmana u formiranju pozitivnog stava prema fizičkog odgoju i sportu, tada će najčešće mnogi pojedinci i poslije svoje završene rehabilitacije osjećati potrebu za sportsko rekreativnim aktivnim odmorom. Izvršeno ispitivanje na populaciji od 120 gluhih ljudi (85 muškaraca i 35 žena), u starosnoj dobi od 20 do 35 godina, u odnosu na aktivno bavljenje nekom granom sporta, pokazalo je niz interesantnih podataka.

Svi ispitanici su se za vrijeme svog profesionalnog osposobljavanja bavili aktivno nekom sportskom granom. U tom pogledu bili su usmjereni, bilo od strane škole učenika u privredi, ili pak su već tada bili vezani uz koje sportsko društvo gluhih ili čujućih sportaša. Oni su se i nadalje u svom zrelom životnom periodu sa 85% slučajeva osjećali aktivnim sportašima. Najveći broj odustalih, koji se kasnije nisu bavili sportom, bio je među ženskim ispitanicima. Donekle razumljiv njihov razlog bio je — sklapanje braka i porođaj, iako u svim slučajevima ipak nije poželjno striktno podržavati takve stavove.

Vrlo je zanimljiva činjenica, da se većina gluhih sportaša veoma uspješno integrirala u čujućim radnim kolektivima.

Ako su postojala radnička sportska društva unutar njihovih radnih kolektiva, tada je najčešće gluha osoba bila član te sportske organizacije. Pojedinci su bili i posebno pohvaljivani za takvu suradnju i socijalno su se lijepo afirmirali unutar kolektiva.

Prosječno je 68% gluhih ispitanika koji su se aktivno bavili sportom minimalno izostajalo na radnom mjestu zbog bolovanja i uspješno su polučivali predviđene radne norme, te su im i primanja bila povoljnija. Bilo je posebno vrijedno uočiti kod većine gluhih ispitanika — aktivnih sportaša očitovanje nekih pozitivnih crta ličnosti. Prije svega, većina ih je bila pozitivno socijalno adaptirana kako unutar obiteljske sredine, tako i među gluhima, a posebno i među čujućima na radnom mjestu i u cijelom radnom kolektivu. Ni kod ijednog slučaja nije bila izražena tendencija subjektivnog izolacionizma, naglašene egocentričnosti, nepovjerenja prema okolini, afektivnog reagiranja i agresivnosti. Nasuprot tome, kod većine ispitanika bila je naglašena crta životnog optimizma, visokog stupnja socijabilnosti, radnog elana i zadovoljavajućeg nivoa frustracione tolerance. Ova konstatacija je od velikog značenja, ako se zna iz stručnih spoznaja da upravo negativne posljedice gluhoće na mentalnom i socijalnom planu doživljavanja gluhih ljudi budu više puta snažnije izražene s negativnom tendencijom kod spomenutih crta ličnosti.

Velika zasluga za razvoj sportskog života unutar populacije gluhih ljudi u našoj zemlji pripada njihovoj društvenoj organizaciji Saveza gluhih i nagluhих Jugoslavije, a u našoj republici Savezu osoba oštećena sluha SR Hrvatske, koji je dio spomenute jedinstvene organizacije.

U gotovo svakom većem industrijskom centru naše zemlje, gdje su Gradski odbori saveza s dužom tradicijom, postoje sportska društva gluhih s manje ili više razvijenih sportskih grana. Preko svoje organizacije imaju gluhi članovi barem donekle osigurane nužne uvjete za razvoj određene sportske grane (terene, rekvizite i instruktore). Preko organizacije — Sportskih saveza gluhih, republičkih i saveznog, organiziraju se takmičenja s užeg ili šireg područja. To djeluje vrlo stimulativno na daljnji razvoj rekreativnog sporta među gluhim ljudima.

Posebnu pažnju zavređuje priređivanje međunarodnih takmičenja gluhih, a naročito »Svjetske igre gluhih« — ili takozvana »Olimpijada gluhih«.

S gledišta defektologa-surdologa ocjenjujemo kao vrlo pozitivno razvijanje i gajenje sportskog rekreativnog života među populacijom gluhih ljudi i odajemo priznanje svima koji su direktno ili indirektno zaslužni za dosadašnje uspjehe na tom području rehabilitacije gluhih ljudi u našoj zemlji.

Zaključak

Kao što je vidljivo iz iznesenog, fizički odgoj i sportska rekreacija igraju izvanredno značajnu ulogu u cjelokupnom procesu rehabilitacije gluhih osoba, a također i u periodu njihove kasnije socijalne adaptacije i integracije u čujuću sredinu.

Prema tome je fizički odgoj potrebno sistematski provoditi kod gluhe djece još u njihovu roditeljskom domu i u predškolskim ustanovama. Svakako da je ovaj zadatak još naglašeniji u periodu osnovnoškolskog i stručnoškolskog procesa. Ali i u kasnijoj zreloj životnoj dobi gluhih ljudi, sportsko-rekreativna aktivnost igra vrlo značajnu ulogu za pozitivno socijalno adaptiranje gluhih, kako na radnom mjestu, tako i u sredini gluhe populacije i njihove čujuće sredine.

Da bi se navedeni zadaci zaista mogli što uspješnije obaviti, nužno je osiguranje osnovnih uvjeta za izvođenje fizičkog odgoja i sportsko-rekreativne aktivnosti gluhih. Među ostalim materijalnim i osobnim uvjetima, posebno mjesto zauzima potreba za stručnim defektološki-surdološkim kadrovima-specijalnim sportskim pedagogima, koji bi sistematski radili s gluhom populacijom svih životnih dobi. Kada se ovo pitanje riješi povoljno, tada ćemo još potpunije moći prognozirati daljnji uspjeh na tom području i dati značajne doprinose u još pozitivnijim rezultatima na cjelokupnoj rehabilitaciji gluhe populacije u našoj zemlji.

LITERATURA

1. Stefanović, S.: Potreba i važnost fizičkog vaspitanja gluhih — SGJ — Beograd 1961.
2. Penko, Lj.: Važnost telesne vzgoje za gluhoneme — Zbornik »Štirideset let gluhonemnice v Ljubljani« — izdanje Zavoda — Ljubljana 1940. (str. 81—86).
3. Lavrenčić, I.: Kar je glazba za slepega, to je telovadba za gluhega — Spomenica Jubilarni zbornik« — Zavod — Ljubljana 1950. (str. 86—88).
4. Krneta, Lj. i dr.: Pedagogija — Matica hrvatska — Zagreb 1968.
5. Đačkov, A. I.: Surdopedagogija (prijevod) — »Školska knjiga« — Zagreb 1966.

Summary

SIGNIFICANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE PROCESS OF REHABILITATION OF PERSONS WITH DISTURBED HEARING FROM THE ASPECTS OF A DEFECTOLOGIST — SURDOLOGIST

The author points to the extraordinary significant role of physical education and sport recreation in the entire process of the rehabilitation of deaf persons, as well as in the period of their later social adaptation.

On the basis of results of investigations performed, being reported on in the paper, the author pleads for a systematic realizing of physical education of deaf children in their home and in nursery schools. The task is, certainly, even more expressed in the period of elementary schooling and the vocational educational process of deaf children. However, in the later, grown-up age of deaf men the sport-recreative activity plays an important part in a positive social adaptation of the deaf both in their place of work and the environment of the deaf population, as well as the hearing environment.

In order to realize the above mentioned task thoroughly, it is necessary to provide essential subjective and objective conditions for the performance of physical education and sport-recreative activity of the deaf. The author points out particularly the need for expert defectologically — surdologic staff — special sport pedagogues for professional work with the deaf. By a more definite solution of this problem, even better results of work in this field can be forecast, and thereby also a more significant contribution to the success of the complex rehabilitation and social integration of the deaf population into the hearing environment.

Zvonko Juras
viši predavač
Visoka defektološka škola
Zagreb